

MATTI HÄGGSTRÖM:

Maktväxlingen och dagspressen

När prenumerationen på den socialdemokratiska tidningen Folkbladet Östgöten förra året subventionerades av fackföreningarna i Finspång, tycks det ha visat sig att inte ens socialdemokratiska partipampar hållit den. Orsaken är, menar redaktör Matti Häggström i tidningen Barometern i Kalmar, att borgerliga tidningar söker ge bästa möjliga nyhetstäckning inom sina områden, medan de socialdemokratiska tidningarna gör politik även av nyheterna. Det är inte bara antalet tidningar som konstituerar en mångsidig press, skriver författaren. Det är också innehållet i dem, och han tror inte att detta kommer att förändras genom regeringsskiftet.

Efter valnederlaget den 19 september 1976 har socialdemokraterna bla hävdade att det uppstått en väldig maktkoncentration i Sverige. Nu är den ekonomiska makten, den politiska makten och makten över 80 procent av pressen samlad på samma händer, har det hetat. Framställningen är grovt onyanserad. Ändå finns det anledning att diskutera de svenska dagstidningarnas framtid mot bakgrund av både regeringsskiftet och det presspolitiska klimatet i stort.

Sekreteraren i 1972 års pressutredning, docent Stig Hadenius, har i en artikel i Dagens Nyheter den 16 november förra året gjort gällande, att "varje form av optimism vad gäller mediesituationen är farlig i dag". Han varnar för en likriktning som kan bli förödande för den politiska debatten. Är farhågorna motiverade?

Låt oss till en början erinra om hur väsensskild det socialdemokratiska partiets och de socialdemokratiska tidningarnas inställning till dagspressen är jämfört med motsvarande åsikter på den borgerliga sidan.

För socialdemokraterna är deras tidningars primära uppgift att vara opinionsbildande. Dagstidningarna betraktas som ett vapen i den politiska kampen. Aftonbladsjournalisten Dieter Strand underströk för några år sedan att hans tidnings opinionseffekter inte bara låg på ledarsidan, utan i hela tidningen. Denna syn är signifikativ för i stort sett hela A-pressen.

De socialdemokratiska tidningarna har som regel låg täckningsgrad på sina utgivningsorter, där bevakningen är billigast och där det finns flest potentiella annonsörer. Av partipolitiska skäl har tidningarna i stäl-

let eftersträvat täckning över en hel region. Det har resulterat i dyra tidningsexemplar och relativt få annonser. Men detta är inte – som Stig Hadenius och flera med honom påstår – liktydigt med att annonsörerna skulle ha haft det avgörande inflytandet på dagens pressstruktur. Annonsörerna har givetvis anlitat de tidningar, som har haft hög täckningsgrad och alltså nått de flesta tänkbara kunderna. Skälet till de socialdemokratiska tidningarnas blygsamma täckning på framför allt deras utgivningsorter är ju att de själva medvetet satsat på denna företagsekonomiskt lättsinniga regionala spridning. De partipolitiska ambitionerna har alltså medfört en upplagestruktur som blivit ointressant för annonsörerna.

De socialdemokratiska partiorganen innehåller vidare rikligt med vinklat och partipolitiserat material på nyhetsplats. Tendentiösa debattreferat – särskilt i valtider – är oftast mera påfrestande än informativa. Bevakningen av den lokala politiska verksamheten inskränker sig som regel till det egna partiet. De flesta borgerliga tidningarna strävar på ett helt annat sätt efter objektivitet och allsidighet i nyhetsbevakningen. Deras ambition är att även en socialdemokratisk politiker skall bli korrekt återgiven i referaten. På det sättet skapas ett förtroende mellan tidning och läsare. Det förtroendet har lett till att även borgerliga tidningar, som utsatts för konkurrens av en socialdemokratisk avisa, kunnat uppnå täckningssiffror på över 80 procent av hushållen på utgivningsorterna, trots att medborgarnas partipolitiska sympatier fördelat sig tämligen jämnt mellan maktblocken eller rent av mest tillfallit socialdemokratin.

Prisdumping

Det är viktigt att komma ihåg att tidningsbranschens svårigheter i dag inte bara gäller de sk andra- och tredjetidningarna. Kostnadsutvecklingen har varit sådan att även välskötta förstetidningar numera kunnat drabbas av ekonomiska problem. Helårsprenumerationer för stora landsortstidningar kostar för 1977 cirka 300 kr. Det är för många mycket pengar, men det är fortfarande oerhört billigt. Vilken annan produkt kan man få hemburen sex dagar i veckan, sommar och vinter, tidigt på morgonen till ett pris som understiger en krona – dvs som är betydligt billigare än ett ordinärt brevporto? Ändå har prenumerationspriserna fått höjas med över 40 procent bara under åren 1975–77!

I ett sådant läge måste alla tidningar besinna sitt ansvar för branschen som sådan. Därför finns det skäl att med skärpa vända sig mot de metoder, som exempelvis Metall i Finspång använde sig av i våras för att öka Folkbladet Östgötens upplaga. En redogörelse för hur man gick till väga har lämnats i Metallarbetaren nr 34, 1976.

Kampanjen innebar bl a att olika organisationer och fackföreningar subventionerade tidningen i varierande omfattning. "Men alla erbjuder medlemmarna tidningen till ett mycket lågt pris. Tio kronor för två månader – mot trettio normalt – är det vanligaste exemplet." Detta är en beklämmande form av prisdumping. Tilläggas kan att LO i dag betalar lika mycket för varje exemplar av en del socialdemokratiska tidningar som prenumeranten gör. Men när man undersökte vilka förtroendevalda socialdemokra-

ter i partidistriktet i Östergötland som spon-
tant hade struntat i att prenumerera på Folk-
bladet Östgöten fick resultatet hemligstämp-
las – så många var det!

Säger inte detta någonting om hur en tid-
ning bör vara och inte vara, när även rader
av socialdemokratiska förtroendemän före-
drar den borgerliga tidningen på orten, i
varje fall tills de utsätts för dumpingkam-
panjer och partipolitiska påtryckningar?

Prisdumping är ingen ny metod inom tid-
ningsbranschen. Men den är i dag mera
kortsynt och illojal mot pressen som helhet
än någonsin. Den leder till att många läsare
bibringas tron att tidningar alltjämt skulle
vara dyra. I själva verket skulle hela bransch-
en behöva satsa avsevärt mer på information
om hur billig en tidning är. Prenumerations-
priset skulle även nu kunna fördubblas –
och en dagstidning kunde likafullt inte be-
traktas som dyr.

Presstödet

Det selektiva presstödet var ett socialdemo-
kratiskt och centerpartistiskt påfund. Stödet
går följaktligen huvudsakligen till dessa par-
tiers organ. Det har sagts att det behöver hö-
jas ännu mer – trots de kraftiga påbackning-
ar som företagits sedan dess tillkomst i bör-
jan på 1970-talet. Men ju mer det höjs, desto
mer ökar klyftan mellan de tidningar som in-
te får något selektivt stöd – utan som tvärt-
om i hög grad bidrar till det genom den be-
klagliga reklamskatten – och de som alltmer
baserar sin ekonomi och planering på uti-
från kommande pengar. En sådan utveck-
ling kan innebära att illojaliteten inom bran-

schen blir ännu mera påtaglig.

Nå, men Svenska Dagbladet då? Den tid-
ningen får ju också selektivt presstöd. Skall
stödet ändå inte höjas, frågas det från social-
demokratiskt håll. Det bör då understrykas,
att det finns en väsentlig men mestadels för-
bisedd skillnad i bedömningen av presstödet
på Svenska Dagbladet och på de socialdemo-
kratiska presstödstidningarna. Svenska Dag-
bladet har en klart uttalad målsättning att
tidningen skall gå ihop om ett antal år. Man
eftersträvar alltså att på sikt komma ifrån be-
roendet av det selektiva stödet. Några såda-
na ambitioner har veterligen aldrig uttalats
från de socialdemokratiska tidningarnas si-
da.

Reglerna för det selektiva presstödet har
kritiserats på många håll, till stor del med
rätta. Frågan är hur de kan förbättras. Det
är möjligt att det är en orealistisk tanke –
men vore det trots allt inte skäl att överväga
om man inte åter borde omvandla presstö-
det till ett renodlat partistöd? Socialdemo-
kraterna betraktar ju i praktiken fortfarande
presstödet som en form av partistöd, ef-
tersom de anser att tidningar är politiska
propagandainstrument. Varför inte då slå
ihop presstödet och partistödet? Det skulle
dessutom skapa större rättvisa mellan parti-
erna än det nuvarande. De partier som öns-
kar satsa på sina tidningar kunde göra det.
De som inte vill eller anser sig behöva det ha-
de möjlighet att låta pengarna gå till andra
verksamheter.

En LO-rapport

Det förekommer dessbättre även sundare

presspolitiskt tänkande inom arbetarrörelsen. Ett exempel på detta är den utredning, som en arbetsgrupp inom LO gjort och som handlar om kontakterna mellan facket och massmedierna.

Bakgrunden var att fackföreningsrörelsens verksamhet ansågs vara otillräckligt uppmärksam i bla dagspress. Arbetsgruppen poängterar i sin rapport att lokal-tidningarna är och förblir fackets viktigaste informationskälla. Facket är dock alltför passivt i kontakterna med massmedierna, och journalisternas intresse för fackliga frågor är för svagt. Gruppen diskuterar detta problem och sammanfattar sina slutsatser:

Massmedierna vill ha mer fackligt material, men facket har inte tillvaratagit sina chanser. En bättre och öppnare information är en viktig facklig uppgift. Informationen måste riktas till såväl A-press som borgerliga tidningar och etermedier – facket kan inte tå ihjäl B-pressen men tvärtom. Fackföreningsrörelsen måste skapa en organisation för massmediekontakter förankrad i avdelningar, sektioner eller klubbar men knuten till LO-sektioner och LO-distrikt.

Det är en realistisk och positiv utredning som LO gjort. Faktum är att många borgerliga tidningar sedan länge velat fördjupa sin fackliga bevakning, men facket på det lokala planet har kunnat vara direkt avvisande. LO:s utredning är ett exempel på journalistiskt nytänkande, som kan betyda mycket för att åstadkomma en mera allsidig press, trots att förslagen av naturliga orsaker håller sig inom ramen för den nuvarande tidningsstrukturen.

Det är inte bara antalet tidningar som

konstituerar en mångsidig press. Det är också innehållet i dem.

Tidningarnas uppgift

Många borgerliga tidningar har visat avsevärd generositet mot exempelvis socialdemokratiska riksdagsmän. De har regelbundet inbjudits att skriva artiklar om valfria politiska ämnen, vilket tacksamt accepterats på en del håll. Det har också hänt att erbjudandena avvisats. Det är givetvis vars och ens ensak om han vill medarbeta i en tidning eller inte. Den som säger nej till sådana erbjudanden bör dock rimligtvis ha avsevärt svårare att i fortsättningen med bibehållen moralisk integritet beskärma sig över hur besvärligt det är för dem att nå ut med sina åsikter till väljarna.

Debatten om dagspressen ger många gånger intrycket att en dagstidnings enda uppgift skulle vara opinionsbildande. Så är det inte. En välskött landsortstidning består av oändligt mycket mer än politik – nyhetsbevakning, kultur, sport, serier, matrecept, underhållning, skämt, lokal information och annonser.

De socialdemokratiska tidningarnas problem är inte bara brist på pengar. Det bottenar också i att man arbetat och arbetar efter annorlunda journalistiska principer, vilka uppenbarligen inte vinner gehör bland läsarna. Det är där man måste börja omprövningen, om man vill uppnå högre täckning, högre upplaga och därmed bättre ekonomi. Om människor inte köper en tidning behöver det inte nödvändigtvis vara fel på människorna.

Just därför att de borgerliga tidningarna ser på sin uppgift på ett annat sätt än de socialdemokratiska är Stig Hadenius och andras farhågor för ensidighet och maktkoncentration på grund av regeringsskiftet förmodligen ogrundade. Den ickesocialistiska pressen har redan hunnit visa sig självständig och kritiserar åtskilligt av den nya regeringens agerande. Delvis beror detta givetvis på att regeringspolitiken är en kompromiss

mellan tre partiers åsikter. Men orsaken är också att icke socialistiska tidningar oftast vill vara självständiga i förhållande till varje politiskt parti och strävar efter öppenhet och allsidighet.

Det mesta talar för att den borgerliga pressens bevakning av de styrande och påtalande av missförhållanden i samhället inte alls kommer att förändras av regeringsskiftet.